

8. Státní rozpočet

Deficit hospodaření státního rozpočtu se výrazně prohloubil. V rámci 1. čtvrtletí šlo o druhý nejvyšší schodek v historii ČR.

Za 1. čtvrtletí 2020 dosáhl státní rozpočet (SR)¹ schodku 44,7 mld. korun, jenž byl meziročně o 35,5 mld. větší. Letošní deficit patřil v rámci 1. čtvrtletí k nejvyšším v historii samostatné ČR, neboť se těsně přiblížil rekordní úrovni z roku 2010 (45,9 mld.), která byla ovlivněna dopady hluboké hospodářské recese. V samotném březnu činil schodek 17,3 mld., avšak i předchozí letošní měsíce zaznamenaly citelně horší výsledky, než jaké byly ve stejném období roku 2019. Souhrnný deficit za 1. čtvrtletí 2020 již převýšil celoroční původně schválený schodek (40 mld.)². Skutečné saldo hospodaření bylo výrazně ovlivněno svižným růstem výdajů (meziročně +48,5 mld.). Projevovalo se i pokračující zvolňování dynamiky růstu většiny významných daňových příjmů, pozitivně naopak působilo rychlejší čerpání eurofondů (projevující se s mírným zpožděním vyšším objemem proplacených prostředků z rozpočtu EU). Saldo SR, jež představuje dominantní položku deficitu či přebytku hospodaření sektoru vládních institucí, dosáhlo v 1. čtvrtletí ve vztahu k nominálnímu HDP -3,4 %. Horší poměr byl dosažen naposledy ve 2. čtvrtletí 2012.

Celkové daňové inkaso bylo již v 1. čtvrtletí zčásti negativně ovlivněno útlumem ekonomiky i poskytnutými daňovými úlevami.

Celkové příjmy SR vzrostly v 1. čtvrtletí meziročně o 3,6 %, což se významně nelišilo od původního rozpočtového očekávání. Celostátní daňové inkaso (vč. pojistného) bylo vyšší o 4,6 %, pokračovalo tak mírné zvolňování patrné již ve druhé polovině roku 2019. Za první dva měsíce letošního roku ale rostlo inkaso o 7,8 %, v březnu stagnovalo. Jeho výpadek vlivem útlumu hospodářské aktivity (zejména v tržních službách) i vládou poskytnutými daňovými úlevami³ se ale naplno projevilo až během dubna⁴. Příznivě naopak v 1. čtvrtletí působil mírný růst příjmů z rozpočtu EU⁵ (o 7 % na 30,7 mld. korun) i rozpočtově plánovaný převod ze zvláštních účtů privatizace (13 mld.), jenž se uskutečnil i loni (18 mld.).

Výběr DPH v prvních dvou měsících meziročně svižně rostl, v březnu o 3,7 % klesl.

Příjem SR z váhově nejvýznamnější daně – DPH – vzrostl v 1. čtvrtletí o 5,9 %. Relativně vysoké tempo souvisí s tím, že inkaso zahrnuje i platbu daňové povinnosti za prosinec 2019, resp. poslední loňské čtvrtletí. I tak se ale již zčásti projevilo vliv protipandemických opatření, neboť v samotném březnu činil meziroční pokles inkasa 3,7 %. Letošní růst inkasa byl tlumen i nižšími sazbami (MHD, teplo, chlad), opačný efekt měly vyšší výdaje vládního sektoru. Celkové inkaso SR ze spotřebních daní posílilo o 7,7 %, především vlivem vyššího výběru daně z tabákových výrobků (+21 %) a lihu (+34 %). V obou případech se projevilo vliv předzásobením se před růstem sazeb daně u těchto komodit od roku 2020. U minerálních olejů, které jsou váhově dominantní položkou spotřebních daní, kleslo inkaso v 1. čtvrtletí o 1,7 %, podobné tempo se udrželo i v samotném březnu. Spotřebu zde mohlo ovlivnit výrazné snížení březnové ceny pohonných hmot.

Inkaso spotřebních daní bylo ovlivněno předzásobením u tabákových výrobků a lihu i propadem cen pohonných hmot.

Inkaso příjmové daně ze závislé činnosti si udrželo svižné růstové tempo i v březnu, výběr korporátní daně jen stagnoval.

Inkaso korporátní daně plynoucí do SR vzrostlo v 1. čtvrtletí meziročně o 1,6 %. V březnu, kdy podniky odvádějí čtvrtletní zálohy, výběr stagnoval. Z příjmové daně ze závislé činnosti získal SR v 1. čtvrtletí o 9,9 % více. Ani během března meziroční tempo výrazněji nepropadlo (+8,8 %), neboť nedošlo k citelnějšímu nárůstu nezaměstnanosti a rovněž u průměrných výdělků se projevila určitá setrvačnost. Růst inkasa byl podpořen také pokračujícím navyšováním minimální mzdy. Naproti tomu březnové inkaso daně ze samostatné výdělečné činnosti meziročně propadlo o 36 % (-2,1 mld. Kč), z velké části vlivem odkladu či zmírnění daňové povinnosti. Tempo růstu inkasa daně z příjmů fyzických osob vybírané srážkou zůstalo i v 1. čtvrtletí vysoké (+15,8 %, za celý loňský rok +11,3 %). To může souviset s častějším využíváním částečných úvazků nebo také s růstem míry úspor domácností. Roli hrála také výše klientských úrokových sazeb.

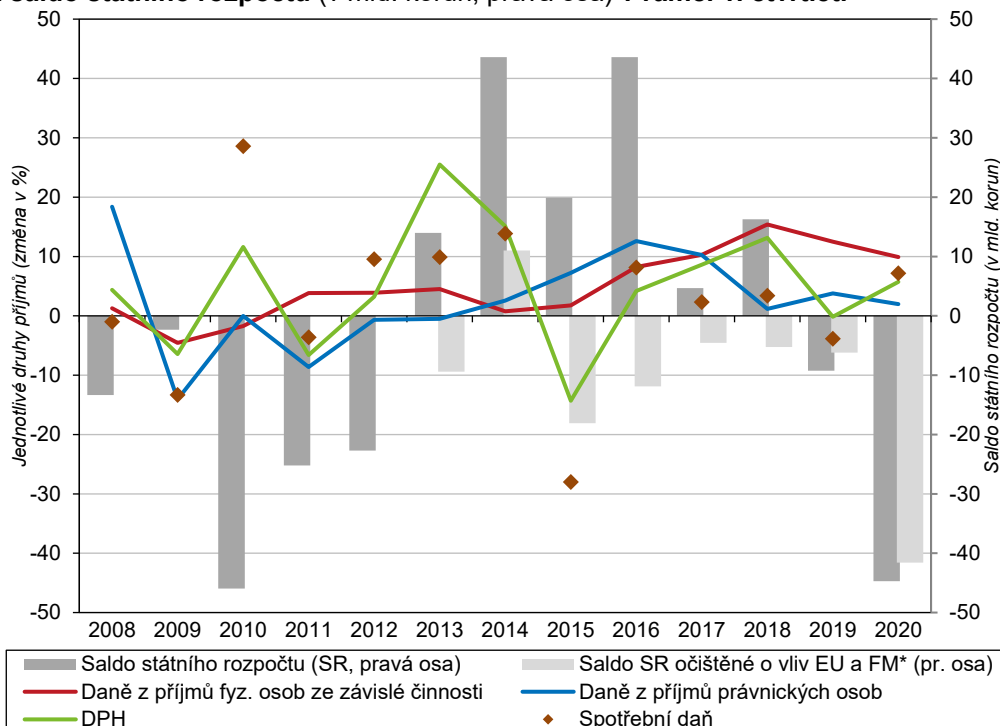
¹ Pokud není uvedeno jinak, vycházejí všechny údaje týkající se státního rozpočtu z dat Ministerstva financí o pokladním plnění.

² Tento deficit vycházel ze zákona o státním rozpočtu ČR (schváleného 4. prosince 2019). V průběhu března a dubna 2020 byly v důsledku očekávání negativních dopadů koronavirové krize schváleny zákony počítající s prohloubením plánovaného deficitu až na 300 mld. korun.

³ Jde zejména o odklad záloh OSVČ na sociální a zdravotní pojištění či o prodloužení lhůty pro podání přiznání k dani z příjmů fyzických a právnických osob a její zaplacení z 1. dubna na 1. července.

⁴ Celostátní daňové inkaso kleslo během dubna meziročně o 17 %, bez započtení pojistného na sociální zabezpečení dokonce o 32 %. Celkový letošní schodek státního rozpočtu se během dubna takřka zdvojnásobil, kumulativně za čtyři měsíce již činil 93,8 mld. korun.

⁵ Zahnují i příjmy z tzv. Finančních mechanismů (EHP a Norské fondy, Program švýcarsko-české spolupráce).

Graf č. 16 Celostátní inkasa vybraných daňových příjmů (meziročně v %) a saldo státního rozpočtu (v mld. korun, pravá osa) v rámci 1. čtvrtletí

*Saldo očištěné o prostředky na programy a projekty z rozpočtu EU (vč. finančních mechanismů), které byly předfinancovány ze SR a následně jsou propláceny z rozpočtu EU a FM. Údaje jsou k dispozici počínaje rokem 2013.
Zdroj: MF ČR

V březnu vzrostly výdaje SR meziročně o více než pětinu.

Celkové výdaje SR byly v 1. čtvrtletí meziročně o 13,0 % vyšší. Rostly jen nepatrně nižším tempem (o 0,4 p. b.) než na počátku roku 2019, kdy bylo v rámci 1. čtvrtletí dosaženo maximálního tempa za posledních jedenáct let. Zatímco v prvních dvou měsících letošního roku byly výdaje o 8,2 % vyšší, v březnu již o 21,4 %. Na tomto zrychlení se podílela nejen zvýšená potřeba ochranných pomůcek a dalšího materiálu v souvislosti s řešením pandemie koronaviru⁶, ale také vyšší čerpání kapitálových výdajů.

K posílení výdajů za celé čtvrtletí přispěly vyšší alokace na sociální dávky, platy učitelů, dotace příspěvkovým organizacím a výdaje na nákupy materiálu.

Na meziročním růstu běžných výdajů v 1. čtvrtletí (+41,5 mld. korun) se nejvíce podílely vyšší výdaje na důchody (+9,7 mld.), neinvestiční transfery veřejným rozpočtům územní úrovně (+7,5 mld., primárně na platy zaměstnanců v regionálním školství⁷ a dále i posílení výdajů na sociální služby), obdobné dotace příspěvkovým organizacím vč. vysokých škol a výzkumných organizací (+6,3 mld.) a nedůchodové sociální dávky (+5,4 mld.). Posílily také výdaje na neinvestiční nákupy a na státní dluh. Významnější pokles byl patrný jen u odvodů do rozpočtu EU (o 2,8 mld.); meziroční srovnání je zde částečně ovlivněno přesunem části loňských plateb do již první poloviny roku v souvislosti s plánovaným odchodem Velké Británie z EU.

Kapitálové výdaje vzrostly, především díky národním projektům. Podíl investic na všech výdajích SR byl nejvyšší za poslední čtyři roky.

Na investice směřovalo v 1. čtvrtletí 23,4 mld. korun, meziročně o 42 % více. Toto zvýšení bylo taženo především výdaji financovanými z národních zdrojů (+5,7 mld. korun). Výdaje s předpokládaným krytím ze strany EU vzrostly mírněji (+1,2 mld.). Posílení investic z více než poloviny souviselo s vyššími transfery státnímu fondu dopravní infrastruktury. Výdaje na spolufinancování programů ČR a EU, které v 1. čtvrtletí tvořily bezmála dvě třetiny všech investic SR, byly nejvíce čerpány v rámci Integrovaného regionálního operačního programu (4,8 mld.) a OP Doprava (4,0 mld.). Podíl investic na všech výdajích SR vzrostl na 5,5 % a v rámci 1. čtvrtletí byl nejvyšší za poslední čtyři roky. Od ledna do března 2020 byla ale vyčerpána jen šestina celoročně plánované rozpočtové částky.

⁶ V březnu představoval nákup materiálu 5,3 mld. korun, meziročně o 3,8 mld. více (podobně jako za celé 1. čtvrtletí).

⁷ Růst výdajů na platy zaměstnanců v regionálním školství dosáhl od 1. ledna 2020 výše 10 %.

<p>Dynamický růst výdajů na důchody pokračoval. Na rozdíl od loňského roku již nebyl plně kryt výběrem pojistného.</p>	<p>Podíl výdajů SR směřujících na všechny sociální dávky klesal třetím rokem v řadě. V 1. čtvrtletí činil 38,8 % (meziročně o 1 p. b. méně). Plných 77 % těchto výdajů bylo alokováno na důchody (126,2 mld. korun). Výdaje na důchody posílily o 8,3 % a jen těsně zaostaly za loňským tempem – nejvyšším za posledních devět let. Při faktické stagnaci celkového počtu osob pobírajících důchod (včetně starobních důchodců) se plně projevil vliv zákonných úprav⁸. V důsledku poklesu výkonu ekonomiky v 1. čtvrtletí a s tím souvisejícího vlivu na trh práce (snížení zaměstnanosti, pokles odpracovaných hodin) citelně zvolnilo růstové tempo výběru důchodového pojistného (na 4,5 %, nejméně od konce roku 2014). Saldo důchodového účtu⁹ se tak po dvou přebytkových letech vrátilo k deficitu. Ten v 1. čtvrtletí činil 3,5 mld. korun.</p>
<p>Zrychlení růstu výdajů na ostatní sociální dávky bylo ovlivněno zvýšením rodičovského příspěvku.</p>	<p>Objem výdajů na nedůchodové sociální dávky (37,7 mld. korun) vzrostl meziročně o šestinu, nejvíce za posledních sedm let. Na rozdíl od posledního pětiletí, kdy byl nejvíce tažen vyššími dávkami z nemocenského pojištění, přispěly letos k růstu primárně dávky státní sociální podpory (SSP, meziročně vyšší o 26 %, resp. 2,3 mld.). V nich se odrazilo zákonné navýšení rodičovského příspěvku. Naopak čerpání všech ostatních dávek SSP kleslo (např. u přídavek na dítě o 12 %, u příspěvků na bydlení o 4 %). O stále dobré finanční situaci domácností vypovídá i pokračující pokles dávek hmotné nouze (o 11 %), oproti předešlým dvěma rokům bylo však tempo sotva poloviční. Zrychlil naopak růst objemu příspěvků na péči (+25 %, resp. 1,6 mld.) i na podporu nezaměstnaným (+7 %)¹⁰. Čerpání dávek nemocenského pojištění vzrostlo meziročně o desetinu a za posledních šest let se dokonce zdvojnásobilo.</p>
<p>Čerpání dávek vázaných na příjem domácnosti dále meziročně klesalo, byť nižším tempem.</p>	<p>Státní dluh se během 1. čtvrtletí zvýšil z 1 640,2 mld. na 1 772,8 mld. korun. Oproti konci loňského roku tak vzrostl o 8,1 %, vyšší růst byl naposledy zaznamenán na počátku roku 2017. Ve srovnání s počátkem roku 2019 došlo letos k citelnému navýšení objemu výpůjčních operací, ale i splátek. Hodnota nových výpůjček v 1. čtvrtletí činila 245,3 mld. korun. Šlo hlavně o středně- a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na domácím trhu k pokrytí plánovaných splátek státního dluhu v roce 2020. Významná byla i rezervní emise státních pokladničních poukázek ve výši 68,6 mld. v souvislosti se zvýšením krizového schodku SR. K meziročnímu zvýšení celkového státního dluhu o 2,4 % přispěl výhradně vnitřní dluh (+56,5 mld.), korunová hodnota vnějšího dluhu se naopak o 15,3 mld. snížila. Ve srovnání s koncem roku 2019 však vnější dluh narostl (+8,6 mld.), převážně vlivem kurzových ztrát. Na konci března 2020 tvořil vnější dluh necelou osminu celkového státního dluhu, nejméně od konce roku 2004. Klíčovým držitelem korunových státních dluhopisů zůstávají finanční instituce (s podílem 56 %). Nerezidenti drželi 39 % dluhopisů, jejich zastoupení se za poslední dva roky výrazně neměnilo.</p>
<p>Státní dluh během 1. čtvrtletí vzrostl o 8,1 %, nejvíce od počátku roku 2017.</p>	<p>Na konci roku 2019 čítal konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí dle údajů ČSÚ (prvně notifikovaných Eurostatem) 1 738,7 mld. korun a míra zadlužení 30,76 % HDP (jedenáctileté minimum). Saldo hospodaření za celý rok 2019 činilo +0,27 % HDP¹¹. V EU27 činila míra zadlužení 77,8 % HDP, meziročně o 1,8 % méně. Již pátým rokem pokračoval trend mírné redukce zadlužení. Nejvíce se v roce 2019 snížilo zadlužení na Kypru (–5,1 p. b.), mírný růst byl registrován jen ve třech málo zadlužených ekonomikách (Litva, Rumunsko, Lucembursko). Ve většině zemí EU (vč. ČR) se loni zadluženost snižovala pomaleji než v roce 2018. Česko dále patřilo do čtveřice nejméně zadlužených ekonomik Unie. Přebytkem hospodaření sektoru vládních institucí se loni mohlo pyšnit šestnáct států – nejvíce Dánsko (+3,6 % HDP), z velkých ekonomik EU zejména Německo (+1,4 %). Hlubší deficit sužoval Španělsko (–2,8 %), Francii (–3,0 %) a Rumunsko (–4,3 %). Ve většině států docházelo vinou zpomalování výkonu ekonomiky během loňska ke zhoršování salda hospodaření vládního sektoru (v EU27 dle sezónně očištěných dat z –0,4 % HDP v 1. čtvrtletí na –0,7 % ve 4. čtvrtletí 2019).</p>
<p>Míra zadlužení sektoru vládních institucí v ČR klesla na konci roku 2019 na desetileté minimum.</p>	
<p>Saldo hospodaření vládních institucí se v ČR i většině států EU během loňského roku zhoršovalo.</p>	

⁸ Základní výměra důchodu se zvýšila o 220 korun (3 490 korun), procentní výměra vzrostla o 5,2 % a o dodatečnou částku 151 korun. Průměrný starobní důchod byl posílen o 900 korun, resp. o 6,7 % měsíčně.

⁹ Je vyjádřeno jako rozdíl mezi příjmy a výdaji na důchody ze SR. Ve výdajích nejsou zahrnuty prostředky na správu systému důchodového pojištění (v za celý rok 2019 dosáhly dle údajů MF 6,3 mld. korun).

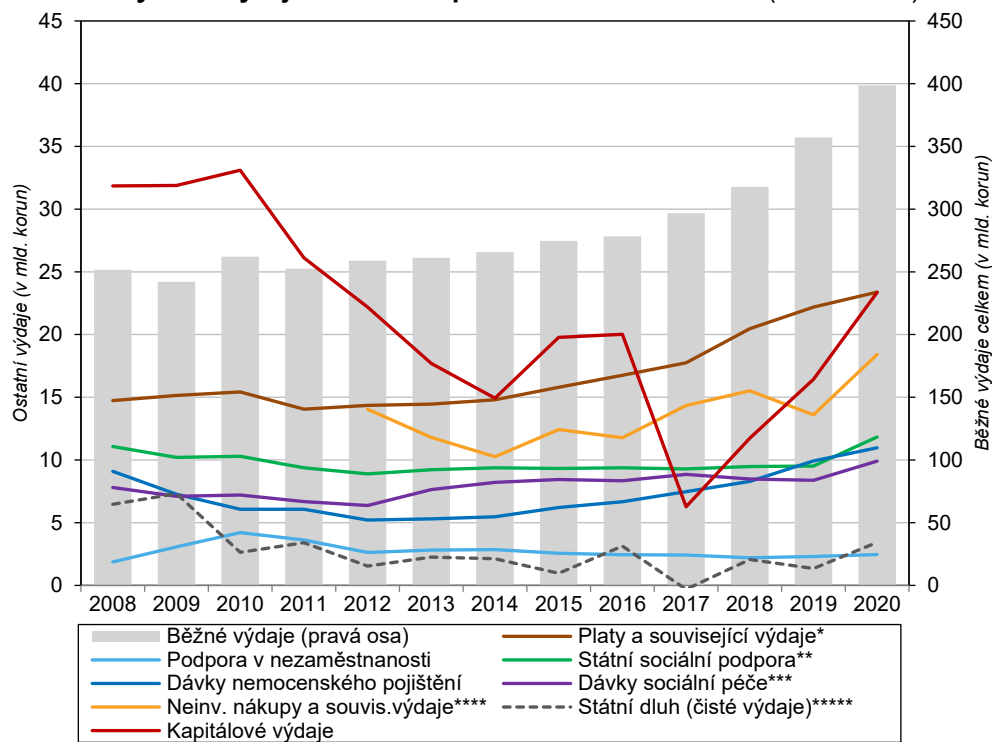
¹⁰ Počet registrovaných uchazečů o práci meziročně stagnoval, vzrostl ale podíl osob s nárokem na podporu (v březnu na 37 % uchazečů).

¹¹ Podrobnější rozbor hospodaření sektoru vládních institucí v ČR je uveden v předchozí zprávě o vývoji ekonomiky ČR:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-ekonomiky-ceske-republiky-4-ctvrtleti-2019>.

Předběžné údaje o dluhu a deficitu sektoru vládních institucí za 1. čtvrtletí 2020 zveřejní ČSÚ 1. července, Eurostat na konci července 2020.

Graf č. 17 Vybrané výdaje státního rozpočtu v rámci 1. čtvrtletí (v mld. korun)

*Pokrývají výdaje na platy v ústředních orgánech státní správy. Nezahnují např. mzdové výdaje na regionální školství.
 **Zahrnuje i dávky péčovské péče.
 ***Zahrnuje i dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky osobám se zdravotním postižením, příspěvek na péči dle zákona o sociálních službách.
 ****Obsahují zejména výdaje na nákup služeb, materiálů, energií či ostatních služeb (např. výdaje na opravy a udržování).
 *****Odpovídá saldu rozpočtové kapitoly Státní dluh.
 Zdroj: MF ČR, MPSV

